

nedura, fissió, físsil, físsilitat, físsi, físsidàctil, físsidentàcies, físsioliat, físsilabre, físsi-par, físsipede, físsiros-tre, bífid, trífid, àfid, llavifès, contrafíssura.

Fener, V. fenc i feina Fenera, V. fenc Fenèvol, V. fonèvol (FONA) Fengir, V. fingir

Fenianc 'gandul' enorme gallicisme que s'ha emprat a l'Alt Emp. fr. *fainéant*; i fins i tot en treuen un femení: «goiteu-la la *fenianca*, com clapa» (Llers, 1898, nota de PCoromines).

Fènic, fencar, fencicina, V. fenol (DIAFAN) + Fenicol, V. fenc Fenicòpter, fenciptèrids, V. fènix Fenigrec, V. fenc Fenil, fenilacètic, fenilacetona, V. fenol (DIAFAN) Feniment, fenir, V. finir (FI) Fenistol, V. faristol

FÈNIX, pres del ll. *phoenix, -icis*, i aquest, del gr. *φωνιξ, -ιχος*, id., que sembla ser el mateix mot que *φωνιξ*, 'porpra', 'purpuri'. □ 1.ª doc.: 1399, Bernat Metge.

Ja en l'acc. figurada 'persona única en excel·lència': «una sola fembra --- merescú ésser mare del Fill de Déu --- mas ben saps tu que aquexa --- és stada un sol *ffènix* en virtuts e 'n sancta vida, e una flor no fa primavera» (*Lo Somni* iv, Riq., 324.18); «O senyora Princesa, qui sou *fènix* del món, a Déu fos placent vós fósseu ací present, perquè vésseu los darrers dies de la mia trista vida», *Tirant* (cap. 282, que encara sembla ser de Martorell, Ag. III, 272).

CFR.: *Fenicòpter*, gr. *φωνιχόπτερος* 'flamenc', format amb *πτερόν* 'ala' (pel color vermell de les seves ales); *fenciptèrids*.

Fenol, V. diàfan Fenoll, fenollar, fenollassa, fenollada, -let, fenollós, V. fonoll Fenologia, fenomen, fenomenal, fenomenalisme, fenomenic, V. diàfan Fenosa (planta), *V. fenc Fent, fenta, V. fenyer (FINGIR) *Fenta* 'fenella' no existeix (veg. supra a *FENDRE*), mot fantasma *Fenta, V. femta (FEMS) Fenugrec, V. fenigrec (FENC) Fenyedor, fenyedora, fenyer, V. FINGIR*

Feo-, forma prefixada del mot gr. *φατός* 'fosc': *feocèfal, feoficals, feoftalm*.

FER, verb, del ll. *facere*, pronunciat *fāere* en pronúncia ràpida en el llatí vulgar tardà, a causa del caràcter quasi-auxiliar d'aquest verb, d'on més tard *FAIRE*, que donava regularment *fer* segons la fonètica catalana. □ 1.ª doc.: orígens.

L'infinitiu *fer* ja apareix en un doc. de 1030 (*Rev. Biblg. Cat.* VII, 7, n. 1). Altres formes d'aquest verb, ja merament catalanes, abunden en docs. dels Ss. XI i XII. En el plet entre el Bisbe de la S. d'Urgell i Ramon Gombau sobre Guissona, de c. 1050: «Monstre Remon ipso tèrmine --- de Cion ad enlà, ché ag tan ample lo monstre delà kom lo té deza ad riba de Sció; e si-n *fan* batalla, e suo òmine de Remon Gonball y venz, ut predicto episcopo fenéschat --- et ipso die

que metran(t) illorum cavalers --- qui-n *faciant* ipsa batalla, dicat ipso episcopo si *pharan* éll primers ipso fromiment o-l rechulirà de Remon Gonball», PPujol (*Docs. Vg. Urg.* 1-3ss.). En un de Sant Pere d'Escales del S. XII: «per les sues oradures --- e per lo *feit* seu quez éll *faie*, fo la casa de Sen Pere trencada», id. (id. IV-5) i més avall hi ha 4 o 5 casos de *fet* (= *feð* 'féu', pf. 3), líns. 29, 30, 35, etc. En el doc. pallarès de 1242: «éll dix a mi que lo-n soferís tro a l'altr' an, e *fi-o* <'i ho vaig fer'>», «manné-li que-m fermàs dret, tres vegades o quatre, per tal quar --- o devie *fer*: dix que no me-n fermarie res» (VIII-5, 11).

A les *Homilies d'Organyà*, el verb *fer* apareix sovint, usat en diversos grups fraseològics, accepcions i formes flexives, p. ex.: «e-l ceg, quan ag vist, *féd* grans gràcies a N. Seignor, e segí-l en totes bones obres, e les compaines de les gens, quan videren lo tan gran miracle, *feren* grans gràcies e grans laudors a N. Seignor --- per lo poxeule que-l ceg li *fazie* de mercè a clamar, per qué éll no estave per los menazadors, qui-l volían *fer* calar ---» (I^o 4r2, 6).

Sobre el detall de l'evolució fonètica de *FACERE* i d'algunes de les seves formes, val encara el que en dic a *LleuresC*, 270, 271, 319, 323, 328, i *EntreDL* I, 102, 137, 212, 235 (i espt. n. 13); II, 8, 34; *VidesR*, vol. I, pp. 30 i 36. Però ja no crec en la base de ll. vg *FAGERE suposada per M-Lübke i d'altres, sinó en una pronúncia negligida i ràpida *FAËRE* del llatí parlat, ulteriorment reduïda, en uns punts, a *FAIRE* (> *fer*, fr. i oc. ant. *faire*, cast. ant. *fer*), i en altres a *FARE, d'on oc. ant. *far*, it. *fare* (forma no estranya al cat. arcaic *far*, cast. arcaic *far*). Avui ha esdevingut insuficient i superada la monografia de G. Rydberg, *Le développement de FACERE dans les langues romanes* (París, 1893), on, però, es poden trobar encara molts materials útils per a l'estudi comparatiu. Altrament una forma d'infinitiu igual a la catalana es desenrotlla també en el gascò pirinenc (aranès, etc.) *hè*, que ja apareix com a *fer* en un doc. de Sant Beat, a. 1189 (Luchaire, *Recueil d'Anc. T. Gc.*, p. 7). Per al cast. ant. *fer* veg. *DCEC* (II, 861b18-60): fou corrent fins a fi del S. XIII i àdhuc del XIV, si bé sobretot a la meitat oriental del domini castellà, i avui encara subsisteix en algunes valls aragoneses («farina de òenténo, ta *fe pán*», San Juan de Gistau, 1965).

Abstenint-nos en aquest llibre d'entrar en detalls sobre les formes locals, que hem de deixar per als treballs dialectològics ens limitem a un parell de testimonis d'alguna de més destacada; la rossellonesa *fèra* («calia pas pensar e sa *fèra* dunà l más»), St. Cebríà (1960), és també de l'Emp. extrem Nord, i no té relació amb la *-e* d'oc. ant. i fr. *faire*, car és innovació fonètica dels monosíl·labs en *-r* (*kōra* 'cor', etc.). En tot el Pallars Sobirà té vocal è segons la norma fonètica local (*EntreDL* II, 29 i 33), on resulten també combinacions complexes com «ké bóls *fè-n-en?*» (Sorpe, 1964) per 'què vols fer-ne'.

Quant a fraseologia i accs. particulars importants, la mateixa abundor dels materials de què disposem aconsella tocar només (reservant-ne per a una monografia,